

XALQARO RAQOBATBARDOSHLIKNI BAHOLASH BO‘YICHA USLUBIY YONDASHUVLAR

Mallaboyev Anvarjon Sotvoldiyevich

Andijon davlat texnika instituti,
“Iqtisodiyot” kafedrası,
katta o‘qituvchi, PhD

E-mail: mallaboyev.anvarjon@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada xalqaro raqobatbardoshlikni baholash masalalari, ularning metodologik asoslari hamda xalqaro indekslar tizimi tahlil qilingan. Jahon iqtisodiy forumi tomonidan ishlab chiqilgan Global raqobatbardoshlik indeksi (GRI), Xalqaro menejmentni rivojlantirish instituti (IMD)ning Jahon raqobatbardoshligi yilnomasi hamda BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti (UNIDO) ishlab chiqqan raqobatbardosh sanoat samaradorligi indeksi (CIP) mazmunan qiyosiy o‘rganilgan. Ushbu indekslar orqali mamlakat raqobatbardoshligini makroiqtisodiy barqarorlik, infratuzilma, ta’lim, texnologiya va sanoat samaradorligi kabi ko‘rsatkichlar asosida baholash imkoniyatlari ochib berilgan. Shu bilan birga, milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishda ushbu metodologik yondashuvlardan foydalanishning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: raqobatbardoshlik, global indeks, GRI, IMD, CIP, sanoat samaradorligi, iqtisodiy o‘sish, metodologiya.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы оценки международной конкурентоспособности и их методологические основы. Проведен сравнительный анализ основных международных индексов — Глобального индекса конкурентоспособности (GCI), разработанного Всемирным экономическим форумом, Всемирного ежегодника конкурентоспособности (IMD) и Индекса конкурентоспособности промышленного производства (CIP), подготовленного ЮНИДО. Показано, что данные индексы позволяют оценивать конкурентоспособность стран на основе макроэкономической стабильности, инфраструктуры, уровня образования, технологического развития и эффективности промышленности. Особое внимание уделено значению использования этих методологических подходов для повышения национальной конкурентоспособности.

Ключевые слова: конкурентоспособность, глобальный индекс, GCI, IMD, CIP, промышленная эффективность, экономический рост, методология.

Abstract

The article examines the issues of assessing international competitiveness and its methodological foundations. A comparative analysis of major international indices is conducted, including the Global Competitiveness Index (GCI) developed by the World Economic Forum, the World Competitiveness Yearbook (IMD), and the Competitive Industrial Performance Index (CIP) introduced by UNIDO. These indices highlight the key drivers of competitiveness such as macroeconomic stability, infrastructure,

education, technological advancement, and industrial performance. The study emphasizes the importance of applying these methodological approaches in enhancing national competitiveness and aligning with global economic development trends.

Keywords: competitiveness, global index, GCI, IMD, CIP, industrial performance, economic growth, methodology.

KIRISH

Iqtisodiyotni globallasuvi, kapital, texnologiya va ishchi kuchining xalqaro xususiyatga ega bo'lishi jahon mamlakatlari o'rtasida raqobat kurashini jadallashtirdi. Shuning uchun barcha mamlakatlar raqobatbardoshlik masalasiga alohida e'tibor qaratmoqdalar. Turli xalqaro institutlar va tashkilotlar tomonidan bir qator ko'rsatkichlar va mezonlar tizimi asosida raqobatbardoshlikni baholash maqsadida raqobatbardoshlik indeksleri ishlab chiqilmoqda. Raqobatbardoshlikning baholanishi jahon miqyosida mamlakatlarning iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional pozitsiyalarini nisbiy jihatdan taqqoslashga imkoniyat yaratadi.

O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy hamda siyosiy-huquqiy sohalariga oid xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini yaxshilash bo'yicha ko'plab islohotlar amalga oshirilmogda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 2-iyundagi PF-6003-son "O'zbekiston Respublikasining xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini yaxshilash hamda davlat organlari va tashkilotlarida ular bilan tizimli ishlashning yangi mexanizmini joriy qilish to'g'risida"gi hamda parlament vakolatlarini kengaytirish maqsadida 2024-yil 19-iyunda qabul qilingan PF-91-son "Xalqaro reyting va indekslar bilan ishlash tizimini takomillashtirish hamda ushbu sohada parlament nazoratini kuchaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" Farmonlari mamlakatni xalqaro maydondagi mavqeyini yanada oshirish, xalqaro reyting va indekslar bilan ishlashda ixcham va natijaga yo'naltirilgan tizimni joriy qilish, yurtimizda ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan ishlarni yangi bosqichga ko'tarishda muhim dasturlar sifatida qarash mumkin.

O'tgan davr mobaynida ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy-huquqiy sohalarda olib borilgan islohotlar natijasida bir qator xalqaro reytinglarda ijobiy ko'rsatkichlarga erishildi. Xususan, iqtisodiyotning liberallasuvi va qulay investitsiya muhitining yaratilishi natijasida Iqtisodiy erkinlik indeksida O'zbekistonning o'rnini 5 pog'onaga ko'tarilib, 178 ta mamlakat orasida 109-o'rinni egalladi. So'nggi 7 yilda esa O'zbekiston o'z ko'rsatkichlarini 57 pog'onaga yaxshilashga erishgan [1][2].

O'zbekiston Respublikasining xalqaro reyting va indekslardagi o'rnini yaxshilanishi milliy iqtisodiyotda barqaror iqtisodiy o'sishga erishish, aholi turmush farovonligini oshirish kabi maqsadlarni amalga oshirish jihatidan dolzarb ahamiyatga egadir. Bu esa ko'p jihatdan xalqaro raqobatbardoshlik masalalarini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etishni talab etadi. Ushbu jihatlarni inobatga olganda, maqolada xalqaro tashkilotlarning raqobatbardoshlikni baholash ko'rsatkichlarini aniqlash va baholashga bo'lgan yangicha yondashuvlarni ko'rib chiqish muhim tadqiqot yo'nalishi sifatida xizmat qiladi

ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro raqobatbardoshlik va uni baholash masalalari yuzasidan ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan.

M. Porter o‘zining *Millatlarning raqobatbardosh ustunligi* deb nomlangan tadqiqotlarida fanga “qiyosiy ustunlik” o‘rniga “raqobatbardosh ustunlik” tushunchasini kiritdi. Porter raqobatbardoshlikni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirdi va raqobatbardoshlik faqat arzon ishchi kuchi va xom ashyo bilan chegaralanmasdan, balki innovatsiya, texnologiya, talabning rivojlanganligi va milliy tarmoqlarning samaradorligi kabi ko‘plab omillar orqali ta‘minlanishini ilgari surgan [3].

Xaviyer Sala-i Martin 2005-yilda global raqobatbardoshlik indeksini hisoblash uslubiyotini *Yangi global raqobatbardoshlik indeksi* nomi bilan takomillashtirdi. Martin o‘zining yangi indeksida global raqobatbardoshlikni aniqlashda uslubiy jihatdan makro va mikro omillarning birgalikda ko‘rib chiqilishiga alohida e‘tibor qaratadi. Indeksiga ko‘ra, makroiqtisodiy raqobatbardoshlik makroiqtisodiy siyosat, ijtimoiy infratuzilma va siyosiy institutlar faoliyati orqali baholanar ekan, mikroiqtisodiy raqobatbardoshlik asosan firmalar faoliyatining rivojlanganligi va biznes muhitining sifati ko‘rsatkichlari orqali aniqlanadi [4].

Raqobat va raqobatbardoshlikni oshirish masalalari yuzasidan milliy tadqiqotchilarimiz tomonidan bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Iqtisodchi olim M.T. Yaxshiyeva hozirgi zamon raqobat nazariyalari, O‘zbekiston iqtisodiyotida raqobat muhitini shakllantirishning strategik maqsadlari va jahon bozoridagi raqobat usullaridan foydalanish mexanizmlarini tadqiq etgan [5].

Iqtisodchi olim Sh. Iskandarov global raqobatbardoshlik indeksini hisoblashning uslubiy jihatlarini o‘rgangan. U raqobat ustunligi nazariyasi, global raqobatbardoshlik indeksini hisoblash va xalqaro raqobatbardoshlikka ta‘sir ko‘rsatuvchi omillarga oid ilmiy tadqiqotlar olib borgan [6].

Iqtisodchi olim D. Salayev milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishning ustuvor yo‘nalishlarini tadqiq etgan. Global raqobatbardoshlik indeksi bo‘yicha mamlakatlar reytingi va milliy raqobatbardoshlikni oshirish masalalari tahlil qilingan [7].

Boshqa bir iqtisodchi olim A. Abdumo‘minov sanoat korxonalari raqobatbardoshligini baholash usullari yuzasidan ilmiy izlanishlar olib borgan. U xalqaro tashkilotlar tomonidan sanoat raqobatbardoshligi indeksini hisoblash metodologiyasini va sanoat raqobatbardoshligini ifodalovchi ko‘rsatkichlar tizimini o‘rganib chiqqan [8].

Ilmiy tadqiqotlarni o‘rganish natijalaridan kelib chiqqanda, xalqaro raqobatbardoshlikni baholash — bu kompleks jarayon bo‘lib, u makroiqtisodiy siyosatdan tortib sanoat korxonalaridagi ichki samaradorlikkacha qamrab oladi. O‘zbekiston iqtisodiyoti uchun esa ushbu nazariy va uslubiy tajribalardan samarali foydalanish milliy raqobatbardoshlikni oshirishning muhim garovi hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida nazariy manbalarni o'rganish, statistik tahlil qilish, taqqoslama tahlil va guruhlash usullaridan samarali foydalanilgan. Xalqaro raqobatbardoshlikni baholashda yagona universal yondashuv mavjud emas. Shu bois turli xalqaro tashkilotlar va tadqiqotchilar tomonidan ishlab chiqilgan ko'p qirrali indeks va mezonlardan foydalaniladi.

Ushbu maqolada raqobatbardoshlikni baholashda qiyosiy tahlil usuli asosiy metodologik asos sifatida tanlangan bo'lib, Jahon iqtisodiy forumi (JIF), Xalqaro menejmentni rivojlantirish instituti (IMD), Birlashgan Millatlar Tashkilotining Sanoatni rivojlantirish tashkiloti (UNIDO) kabi nufuzli xalqaro institutlar ishlab chiqqan indekslar mezonlari o'rganiladi va solishtiriladi.

Maqolada yuqoridagi xalqaro indekslar asosida qiyosiy tahlil o'tkaziladi. Buning uchun:

- Har bir indeks mezonlari va subindekslari tizimli ravishda o'rganiladi;
- O'zaro umumiy va farqli jihatlar aniqlanadi;
- Milliy iqtisodiyot sharoitida qaysi mezonlar ustuvor ahamiyatga ega ekanligi baholanadi.

Shu tariqa, maqolada xalqaro raqobatbardoshlikni baholashning turli metodologik yondashuvlari tahlil qilinadi va ularning milliy iqtisodiyot rivojlanishi uchun ahamiyatli jihatlari ilmiy asosda yoritiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqobatbardoshlikni baholash masalasi doimiy ravishda kun tartibida bo'lgan va ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan dolzarb mavzu hisoblanadi. Raqobatbardoshlikning umume'tirof etilgan ta'rifi mavjud emasligi sababli, ilmiy adabiyotlarda raqobatbardoshlikni baholashda turli mezon va ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Ushbu ko'rsatkichlar mamlakatning iqtisodiy ko'rsatkichlarini, biznes samaradorligini, infratuzilmasini, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarini, texnologik rivojlanishini va boshqa bir qator omillarni baholaydi. Ushbu omillarning har biri mamlakatning umumiy raqobatbardoshligini belgilovchi omillar hisoblanib, ularni rivojlantirish mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shadi.

Qaysi omillarning mamlakat uchun yanada muhimroq ekanligi ushbu mamlakatning o'ziga xos shart-sharoitlari va oldiga qo'yilgan ustuvor maqsadlariga ko'ra belgilanadi. Shunga ko'ra, agar mamlakat texnologik jihatdan intensiv iqtisodiyotga o'tishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan bo'lsa, u texnologik innovatsiyalar, fan va texnologiya infratuzilmasiga investitsiyalar kiritishga ustuvorlik berishi mumkin. Boshqa tomondan, agar mamlakat tabiiy resurslarga asoslangan iqtisodiyotga ega bo'lsa, u holda ushbu resurslarni samarali va barqaror shaklda boshqarishga e'tibor qaratishi mumkin. Natijada, xalqaro raqobatbardoshlikni aniqlash mamlakatga o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholash, boshqa mamlakatlarga nisbatan ustun jihatlarni aniqlash va qaysi omillarga e'tibor qaratish, ularni rivojlantirish kerakligini hal qilishga yordam beradi.

Global raqobatbardoshlik indeksi (GRI) Jahon Iqtisodiy Forumi (JIF) tomonidan 1979-yildan boshlab muntazam ravishda yillik hisobot ko'rinishida taqdim qilib

kelinadi. 2005-yilda Xaviyer Sala-i Martin tomonidan GRI indeksi uslubiy jihatdan qayta ko‘rib chiqilgan. Ushbu indeks oxirgi marta 2019-yilda 140 dan ortiq jahon mamlakatlari uchun e‘lon qilingan.

GRI da xalqaro raqobatbardoshlik jihatidan muhim bo‘lgan o‘n ikkita rivojlanish yo‘nalishlari uchta subindeks shaklida ifodalanadi va ularning har biri muayyan rivojlanish bosqichiga to‘g‘ri keladi. Uchta subindeksning chegaralariga to‘g‘ri kelgan mamlakatlar o‘tish bosqichidagi mamlakatlar sifatida qabul qilingan va ushbu mamlakatlarning rivojlanish darajasiga mos ravishda qo‘llaniladigan mezonlar ham o‘zgartirilgan. Yuqoridagi uslubiyotga asoslangan holda xalqaro raqobatbardoshlikni aniqlash, muayyan mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini baholashda uning o‘ziga xos va muhim bo‘lgan rivojlanish yo‘nalishlariga yanada ko‘proq ahamiyat qaratilishiga imkon yaratgan(1-jadval).

1-jadval
Global raqobatbardoshlik subindekslarning tarkibi [9]

I	Bazis talablar	Xususiyati
1	Institutlar	Ishlab chiqarish omillari drayverligiga asoslangan iqtisodiyotlar uchun asosiy omillar
2	Infratuzilma	
3	Makroiqtisodiy barqarorlik	
4	Soliqni saqlash va boshlang‘ich ta‘lim	
II	Samardorlikni oshiruvchi ko‘rsatkichlar	
5	Oliy ta‘lim va kasb-xunar ta‘limi	Samaradorlikka asoslangan iqtisodiyotlar uchun asosiy omillar
6	Tovar bozori samardorligi	
7	Mehnat bozori samardorligi	
8	Moliyaviy bozor samardorligi	
9	Texnologiya darajasi	
10	Bozor xajmi	
III	Innovatsion va diversifikatsiyalashuv omillari	
11	Biznes diversifikatsiyalashuvi	Innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotlar uchun asosiy omillar
12	Innovatsiyalar	

Muhimlik darajasiga ko‘ra har bir subindeks bir-biridan farqli baholanadi va yakuniy ravishda global raqobatbardoshlik indeksi keltirib chiqariladi (2-jadval).

2-jadval
Rivojlanish bosqichlariga ko‘ra subindekslarning baholanishi [9]

Rivojlanish bosqichlari	Aholi jon boshiga YAIM (AQSH dollari)	Bazis talablar subindeksi	Samaradorlik ni oshiruvchi subindekslar	Innovatsiya va diversifikatsiya lashuv omillari subindeksi
1-bosqich: ishlab chiqarish omillari drayverligiga asoslangan iqtisodiyotlar	< 2.000	% 60	% 35	% 5
1-bosqichdan 2-bosqichga o‘tish	2.000-3.000			
2- bosqich: samardorlikka asoslangan iqtisodiyotlar	3.000-9.000	% 40	% 50	% 10
2-bosqichdan 3-bosqichga o‘tish	9.000-17.000			
3-bosqich: innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyotlar	> 17.000	% 20	% 50	% 30

Xalqaro Menejmentni Rivojlantirish Instituti (IMD – International Institute for Management Development) tomonidan 1989-yildan buyon *Jahon raqobatbardoshligi yilnomasi* (World Competitiveness Yearbook) deb nomlangan raqobatbardoshlik hisoboti nashr etib kelinadi. Ushbu hisobot jahondagi eng muhim raqobatbardoshlik indekslaridan biri sifatida qabul qilingan (3-jadval).

3-jadval

Xalqaro Menejmentni Rivojlantirish Instituti tomonidan xalqaro raqobatbardoshlikni baholash mezonlari [10]

Asosiy ko'rsatkichlar	Mezonlar soni	Subko'rsatkichlar
Iqtisodiy ko'rsatkichlar: mamlakatning makroiqtisodiy holatini va xalqaro savdo darajasini baholaydi.	80 ta	-mahalliy iqtisodiyot -xalqaro savdo -xalqaro investitsiyalar -bandlik -inflyatsiya
Xukumat samaradorligi: davlat siyosatining biznes muhiti va iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini baholaydi.	73 ta	-davlat moliyasi -fiskal siyosat -institutsional asoslar -biznes qonunchiligi -ijtimoiy asoslar
Biznes samaradorligi: biznes sektorining mehnat unumdorligi va samaradorligini baholaydi.	70 ta	-samaradorlik -mehnat bozori -moliyaviy tizim -boshqaruv amaliyotlari -munosabat va qadriyatlar
Infratuzilma: umumiy infratuzilma holatini baholaydi.	108 ta	-asosiy infratuzilma -texnologik infratuzilma -ilmiy infratuzilma -sog'liqni saqlash va atrof-muhit -ta'lim

IMD xalqaro raqobatbardoshlikni mehnat unumdorligi va yalpi ichki mahsulot qiymatlariga ko'ra baholash to'g'ri emasligini ta'kidlaydi, chunki raqobatbardoshlik siyosiy, madaniy va ijtimoiy shart-sharoitlar bilan bog'liqdir. Raqobatbardoshlikni baholashda milliy raqobatbardoshlik va firma darajasidagi raqobatbardoshlik o'rtasidagi bog'liqlikka alohida e'tibor qaratiladi. Gap shundaki, agar mamlakatdagi firmalarning raqobatbardoshligi ortsa, ushbu mamlakatning milliy raqobatbardoshligi ham ortadi. Shunday ekan, mamlakat miqyosida raqobatbardoshlikni oshirish uchun dastlab firmalarning raqobatbardoshligini oshirish kerak bo'ladi.

Buning uchun firmalarning raqobatbardoshligini qo'llab-quvvatlovchi shart-sharoitlar yaratilishi, zaruriy institutsional tartibga solishlar amalga oshirilishi, raqobat uchun qulay muhit yaratilishi va samarali iqtisodiy strategiyalar ishlab chiqilishi kerak bo'ladi [11].

IMD ma'lumotlariga ko'ra, raqobatbardoshlikning asosiy omili mamlakatda yaratilgan yalpi qo'shimcha qiymat hajmi va uning barqarorligini ta'minlashdan iboratdir. Bunda mamlakatning o'ziga xos shart-sharoitlari muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, IMDga ko'ra firmalarning raqobatbardoshligini aniq o'lchash mumkin emas. Shu sababli, dastlab raqobatbardoshlikka ta'sir qiluvchi omillar aniqlanadi, so'ngra ushbu omillar baholanadi. Ko'rsatkichlar raqamli ma'lumotlar (aniq statistik ma'lumotlar)ga hamda olingan anketa so'rovnomalari (boshqaruvchilar

fikri va baholashi asosida) natijalariga ko‘ra baholanadi. Qabul qilingan mezonlar turli toifalar va ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu ko‘rsatkichlar inflyatsiya, davlat qarzi, xorijiy investitsiyalar, ishsizlik darajasi, ta’lim darajasi, texnologik infratuzilma, hukumat tomonidan tartibga solish faoliyati va korrupsiya darajasi kabi keng qamrovli masalalarni o‘z ichiga oladi [12].

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Sanoatni Rivojlantirish Tashkiloti (UNIDO) tomonidan 2002/2003-yillardan boshlab Raqobatbardosh Sanoat Samaradorligi (CIP – Competitive Industrial Performance Index) indeksi orqali ishlab chiqaradigan sanoat raqobatbardoshligi baholanadi. CIP indeksi mamlakatlar sanoat samaradorligini tahlil qilish va taqqoslash maqsadida aniqlanadi.

Sanoat raqobatbardoshligini baholash yuqori qo‘shimcha qiymatga ega va ilg‘or texnologiyalarga asoslangan sanoat tarmoqlarining mavjudligi, xalqaro va mahalliy bozorlardagi o‘z mavqeyini saqlab qolish va mustahkamlash qobiliyati kabi mezonlarga asoslanadi. Baholashda raqobatbardoshlik va ishlab chiqaradigan sanoat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikka alohida ahamiyat qaratiladi. Raqobatbardosh sanoat samaradorligi indeksi mamlakatning sanoat ishlab chiqarish hajmi va eksport samaradorligi, sanoat salohiyati, ko‘rsatkichlari va texnologik rivojlanish darajasini aks ettiradi. Shu bilan birga, ishlab chiqaradigan sanoat sektorining rivojlanganligi, transformatsiya jarayonlari va tarkibiy o‘zgarishlarning mavjudligi, sanoat siyosati samaradorligi hamda mamlakatning jahon iqtisodiyotidagi tutgan o‘rni haqidagi keng qamrovli ma’lumotlarni taqdim etadi va sanoat raqobatining ko‘p qirrali tuzilishga ega ekanligini ko‘rsatadi [13].

Raqobatbardosh sanoat samaradorligi indeksi ishlab chiqarish va eksport hajmi, intensiv texnologik rivojlanish, mamlakatning jahon sanoatida yaratilgan qo‘shimcha qiymat va eksportidagi ulushi deb nomlangan uchta asosiy ko‘rsatkichdan tashkil topgan bo‘lib, ushbu ko‘rsatkichlar 8 ta subko‘rsatkichni o‘z ichiga oladi. Indeksni tashkil etuvchi uchta asosiy ko‘rsatkichning subko‘rsatkichlari baholanib, bir xil nisbatda indeksga qo‘shish orqali asosiy indeks aniqlanadi (4-jadval).

4-jadval

Raqobatbardosh sanoat samaradorligi indeksini baholash ko‘rsatkichlari¹ [14]

Asosiy ko‘rsatkichlar	Subko‘rsatkichlar
Ishlab chiqarish va eksport xajmi	1.MVApc: aholi jon boshiga ishlab chiqaradigan sanoatda yaratilgan qo‘shimcha qiymat 2.MXpc:aholi jon boshiga ishlab chiqaradigan sanoat eksporti
Intensivlik texnologik rivojlanish	3.MHVAsh: ishlab chiqaradigan sanoatning intensivligi o‘rta va yuqori texnologiyali guruhida yaratilgan qo‘shimcha qiymat hajmining jami ishlab chiqaradigan sanoat yaratilgan qo‘shimcha qiymat ichidagi ulushi 4.MVAsh:ishlab chiqaradigan sanoat qo‘shimcha qiymatining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi. Sanoatlashuv intensivligi: INDint=[MHVAsh+ MVAsh]/2

¹ Muallif ishlanmasi.Manba:UNIDO (2015).Vienna.Competitive Industrial Performance Report 2014.UNIDO.

Asosiy ko'rsatkichlar	Subko'rsatkichlar
	<p>5.MHXsh: intensivligi o'rt va yuqori texnologiyali ishlab chiqaradigan sanoat eksportining jami ishlab chiqaradigan sanoat eksporti ichidagi ulushi.</p> <p>6.MXsh:ishlab chiqaradigan sanoat eksportining jami eksportdagi ulushi</p> <p>Sanoat eksporti sifati: $MXQual=[MHXsh + MXsh]/2$</p>
Mamlakatning jahon sanoatida yaratilgan qo'shimcha qiymat va eksportidagi ulushi	<p>7.LmWMVA:mamlakatning jahon ishlab chiqaradigan sanoati qo'shimcha qiymatiga ta'siri</p> <p>8. LmWMT:mamlakatning jahon ishlab chiqaradigan sanoat savdosiga ta'siri</p>

UNIDO tomonidan ishlab chiqilgan ko'rsatkichlar mamlakatlar uchun yuqori qo'shimcha qiymatga ega tovarlar ishlab chiqarish va eksportida erishilgan natijalarni baholash hamda global sanoat bozorlaridagi ishtirok miqyosi to'g'risida ma'lumotlarga ega bo'lish jihatidan dolzarb ahamiyatga egadir. Ushbu ma'lumotlar asosida milliy ishlab chiqaradigan sanoat tarmog'ining tarkibi va sifati o'xshash tarkibiy evolyutsion yo'lidan borgan boshqa mamlakatlar bilan taqqoslanadi. Bu esa o'z navbatida mamlakatlarning sanoatlashuv jarayonlarini va rivojlanish strategiyalarini Sanoatni Barqaror Rivojlantirish (ISID) maqsadlari bilan muvofiqlashtirish maqsadida maxsus siyosat va strategiyalarni ishlab chiqishga imkoniyat yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan kelib chiqib, xulosa o'rnida aytish mumkinki, xalqaro raqobatbardoshlikning baholanishi milliy ishlab chiqarish va eksport salohiyati hamda tarkibiy o'zgarishlar jarayoni haqida keng qamrovli ma'lumotlar taqdim etadi. Ushbu ma'lumotlar yordamida milliy iqtisodiy siyosat va strategiyalarni yanada samaraliroq shakllantirish mumkin bo'ladi. Bu esa o'z navbatida mamlakatimiz iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va aholi turmush darajasini oshirishni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 02-iyun PF-6003-son "O'zbekiston Respublikasining xalqaro reyting va indeksdagi o'rnini yaxshilash hamda davlat organlari va tashkilotlarida ular bilan tizimli ishlashning yangi mexanizmini joriy qilish to'g'risida" gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-4838762>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 19-iyun PF-91-son "Xalqaro reyting va indekslar bilan ishlash tizimini takomillashtirish hamda ushbu sohada parlament nazoratini kuchaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-6975276>
3. M.E.Porter (2000). Rekabet strategisi, (Çev:Gülen Ulubilgen), Sistem Yayıncılık: İstanbul.
4. E.T.Ciğeroğlu (2023).İmalat sanayi sektöründe Türkiye'nin AB'ye ihracatının teknoloji yoğunluğuna göre analizi: panel veri yöntemi. Haziran 2023. Denizli. 36 s.

5. М.Т.Яхшиева.Ҳозирги замон рақобат назарияси:Ўқув қўлланма.- Т:ТДИУ,2019.
6. Ш.О.Искандаров. Глобал рақобатбардошлик индексини ҳисоблашнинг услубий жиҳатлари. “XXI аср: фан ва таълим масалалари” илмий электрон журнали. №1 2022 йил. 1-11 б.
7. Д.С.Салаев.Миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини оширишнинг устувор йўналишлари.Иқтисод ва молия/Экономика и финансы.2018,5. 7-13 б.
8. А.А.Абдумўминов. Саноат корхоналари рақобатбардошлигини баҳолаш усуллари. Tashkent State Transport University.Volume 3. TSTU Conferense 1/2022. 186-194 б.
9. Sala-i Martin (2007) . “The Global Competitiveness Index: Measuring the Productive Potential of Nations”. Global Competitiveness Report 2007-2008. World Economic Forum. p.3-40
10. F. Özgün. Küresel rekabet gücü: Türkiye imalat sanayi örneği.İstanbul 2017. 107 s.
11. IMD, World Competitiveness Yearbook 2014. Institute for Management Development Geneva and Lausanne.
12. Rosset-McCauley (2008),“Methodolgy and Principles of Analysis”, IMD World Competitiveness Yearbook 2008.
13. UNIDO, (2019). Competitive Industrial Performance Report 2018, UNIDO, Vienna, 1-116.
14. UNIDO (2015).Vienna. Competitive Industrial Performance Report 2014. UNIDO,Vienna.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Ingliz tili muharriri:

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Rus tili muharriri:

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Musahhah:

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, sentyabr, 9-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**